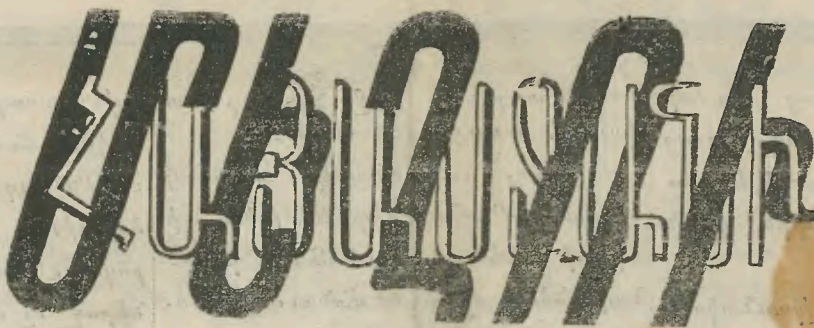

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի:
Վեց ամսուանը՝ 5 ռ., երեք ամսուանը՝ 3 ռ., ամիսը 1 ռ.:
Առանձին համարներով խրաքանչիւրը 5 կոպէկ:

Բնագրատուները բաց է ամեն օր բացի կիրակի և տոհմ օրերէն
առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետոյ:

Պարագրաքացիք զիմում են ուղղակի խմբագրութեան հետեւ:
Հետ հասցէով. В. ред. издана «Мель Адаман», 08 Тиф-
лиса, Կոմ. Редакция de «Moghoul Hahastan» à Tiflis
(Caucase):

Խմբագրութեան տպարանը Եւ. Սէ. Կոմիտասի տպարանի մէջ:
Ստորագրողները պարտաւորուած են հաւանդել և օգտուել խմբագրութեանը:
Խմբագրութեանը տպարանը գտնուի Եւ. Սէ. Կոմիտասի տպարանի մէջ:

Յայտարարութիւնները համար զմարում են ամեն մի շաբաթ 2 կոպ.
Յայտարարութիւնները ընդունուած են հաւանդել և օգտուել խմբագրութեանը:
Յայտարարութիւնները ընդունուած են հաւանդել և օգտուել խմբագրութեանը:
Յայտարարութիւնները ընդունուած են հաւանդել և օգտուել խմբագրութեանը:

Աւերակներու վերահաս կային հողերու դարձումը բար- ձր դաստաւանի համար հար- կաւոր է ռուսաց լեզուի ՌԻ- ՍՈՒՑԻԶ: Պայմանները ի- մանալ Յովակիմ Գեղամեան- ցից Բէթղէմի փողոցում № 18 տանը: 1—3

ԲՈՎԱՆԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հուլիսի ստացած թղթակցութիւննե-
րի առթիւ:

Ազգային — թղթակցութիւններ
վ.-Ազգային, Լէւոնիանի, Արմա-
րից և Մոզգովից:

Քաղաքական — Քաղաքական
լուրեր:

Մանրագրեր:

Յայտարարութիւններ:

Բանասիրական — Աւերակներու
բացումից զէպի Ղազար:

ԹԻՖԼԻՍ, 11 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1883 թ.

Հուլիսի մեր խմբագրատունը ուղղը-
վում են բազմաթիւ թղթակցու-
թիւնք: Երանք վերաբերում են զը-
խաւորապէս այնտեղի գործընկերի և
որոնք բոլորն էլ հրատարակել ան-
հնարին է: Երանք զիմում են ան-
հաւանք նրանց հիւրերէն, մա-
նաւանք որ արդէն հրատարակու-
մը բաւական պարգիւն հարցը, որ
աւելի ևս պարզ է անշուշտ տեղացի-
ների համար: Տարաբազ չը կայ, որ
այդպիսի բանակիրներն մէջ և՛ չա-
փազանցութիւնը կը լինին այդ բը-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻՑ ԴԵՊՈՒ ՂԱԶԱՐ.

(ՃԱՆԱԳԱՐՆՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՌՈՐԹԻ-
ԹԻՖԼԵՍԻ) Գ

Համաձայն զօրք գալու բոլորին
ես մեծ ուղղորդութեամբ զննում էի
կապիտալ անհիւսիք՝ խրատուած լինելով
նախնիքաց պատահականութիւն: Նոյն գո-
հացուցիչ էին. Գոհացուցիչ էր ինձ
համար նաեւ ճանապարհը, որ այժմ փո-
շի չէր բարձրացնում աշխարհի ու թո-
քերի համար:

Դեռ չը հասած Ղազար գիւղին, ճա-
նապարհի ճանկ կողմում, վարելահողե-
րի մէջ ես տեսայ մի աւերակ, քարա-
շէն եկեղեցի՝ անայտ անցեալով, փո-
քեր ինչ էլ գէպի արեւելք, Բզորգալի
ճանապարհի վերայ, մի առանձնակի
բլուրի գագաթից նայում է իւր շուր-
ջը սպիտակ քարաշէն փողոցի մատուռ
եկամակապտառ անունով: Իւր անունը
երբ բոլորովին համապատասխան լի-
նելով մատուռը պէտք է բարեբա-
ր:

*) Տես Վեցերոս № 77.

նական է աշքի առաջ ունենալով պա-
հանքերի անբաւարարութիւնը և յար-
ձակմանց առարկայ եղողների կատա-
րելապէս բաւարար չը լինին, որ նոյն-
պէս բնական է մեր մէջ, քանի որ
մասնաւորապէս գործի գործի
համար պատրաստվողների թիւը շատ
նուազ է: Տեսնելով որ բնականութիւն
շարունակութիւնն ոչ միայն ապար-
դիւն է գործընկերի համար այլ և
փաստաւոր, որովհետեւ աւելի և ա-
ւելի լարվում են կրքերը, համոզված
լինելով որ երկու կողմերն էլ նա-
խանձակողի և բարեկարգութեան
և յառաջադիմութեան, խորհուրդ
կը տանք Շուշուայ հայ հասարակու-
թեան, որուն միջոց սիրելի են եղած
իրանց հասակաւոր գործընկերի և որ
միշտ իւր կարողութիւնն աւելի զօհած
է նրանց յառաջադիմութեան համար,
առանձին ուշք դարձնել գործընկերի
ներկայ վիճակի վերայ, որ ինչ կա-
տարեալն է նրանց մէջ պաշտպանել
և որ ինչ պակասն է խորհրդակցու-
թեամբ իւրեանց մէջ լրացնել և այս-
պէս բարեկարգելով նրանց և խաղա-
ղացիներով նրանց վիճակը իրանց ըն-
դունակ գաւառից միջոց տալ ուսման
ծարաւը հանգիստ և ապագայ ըն-
տիր քաղաքացիք պատրաստելու նը-
րանցից: Թղթակցութիւններից երե-
ւում է, որ հոգաբարձուներից շա-
տիրը հրաժարվել են իրանց պաշտո-
նից—միջոց դժուար է նրանց տեղ
կամ կանգնեցնել նրանց հրաւիրել
կամ նոր ընտրութիւն անել և կամ
եթէ նրանց հրաժարեալները պատ-
ճառարանաւ է, քննել և խաղըն-

հանդիսանայ տեղական ժողովրդի հա-
մար:

Երբ մտնում ես Ղարաքիլիսայ, բացի
այն, որ առաջուց գիտես թէ կան այն-
տեղ երկսեւեռ գործընկերի, վաճառական
դաս, մտածող և գործող երիտասարդու-
թիւն և այլն. քո աչքերով տեսնում
ես որ այդ գիւղը միւս հասարակ գիւ-
ղերի նման չէ: Դու նորա մէջ տես-
նում ես միայնակ, երկայնակ, պատշ-
գամբով տներ, փողոց չափ մարզ-
վայել փողոցներ, տները զարգարող
պարտեզներ, վաճառական շարժում,
զօրախմբի անց և դարձ, բնակիչների
խումբ-խումբ բազմութիւն, մի խօսքով
մի տեսակ կենդանութիւն և ոչ այլ
գիւղերի նման մեռելութիւն:

Ղարաքիլիսայ կազմում է փամբա-
կու ձորի վերջին ստորին մասը և դո-
րա համար երեք կողմից լեռներով շր-
ջապատուած՝ նա համարեա կաթնայի
մէջ է, ուր երեք գետակներ միմյան-
կազմում են մի գետ: Դիւրեւ գետից
օղը մաքուր և առողջաբար, ջուրը լեռ-
նային և առաւ, զաշտի մակերևութիւն
հարթ, մի խօսքով շատ լաւ տեղ:

Այժմեան Աւերակներու օպօլիթ, կար-
ծնաւ շատ զօհ չեն լինել որ իւրեանց
հայրերը թողնելով Ղարաքիլիսայ պէս
պատուական տեղը կուտակուէին Սր-
փաշայից ոչ հեռի Գիւմրուայ մի ճա-
ն:

դոս առիթները ոչնչացնել, որպէս
զի նրանք իրանց ստանձնած պարտ-
քը կատարեն սրբութեամբ: Մենք
այնքան վստահ ենք մեր Շուշուայի եղ-
բայր խոհմութեան և հաստատա-
տութեան վերայ, որ նրանք ամեն
ինչ կարող են կարգի գնել, եթէ մի-
այն կամը լինի և ինչու չը կամենալ
այն ինչ որ յօգուտ ընդհանուր է
նայում:

Գործընկերի ծանր վիճակներից մե-
կըն էլ, ինչպէս երեւում է, նրանց
դրամական արդիւնաց սղութիւնն է,
որ 17,000-ից իջել է 10,000-ի և
սրանից միայն 7000 է դործ ղըն-
վում գործի վերայ անմիջապէս:
Ինչու այս հանգամանքն էլ չը պիտի
զրաւէր Շուշուայ հայ հասարակու-
թեան ուշադրութիւնը: Արդեանց
աղբիւրներն էլ նոյնն են, ուրեմն
նրանց արդեանց պակասելուն պատ-
ճառը վերաբերել է միայն անհոգու-
թեան և անտարբերութեան, մանա-
ւանդ որ նրանք մեծ մասամբ հո-
ղային կալուածներն են, որոնք տա-
րեց տարի աւելի պիտի արդիւնաւոր
լինին: Յօտանք: որ մեր Շուշուայի եղ-
բայր իրանց գաւառից օգուտը գե-
րազատ համարելով ամեն կրթից, կը
միտանին և մի կողմը թողնելով ա-
պարդիւն բանակիւն և մոռանալով
անցեալը կը հոգան ապագայի վերայ,
կարգի կը գնեն գործընկերի արդեանց
աղբիւրներն և կը բարեկարգեն ի-
րանց գործընկերի, որին շատ կարօտ
է ոչ միայն Շուշուայ, այլ և Ղարաքա-
ղըն:

Այս հիշող իրողործներ է Շու-

շիւղաց համար մանաւանդ որ նրանց
նոր առաջնորդ գերապատիւ Սաղի-
նանց Գրիգոր Սրբազանը: Եթէ՝ բա-
րեկարգեալ է և թէ՛ փորձառու, ո-
րոնք կարող են շատ նպաստել Շու-
շուայ հասարակութեան խաղաղու-
թեան և նրա գործընկերի բարեկար-
գութեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Վ. ԱԳՈՒԼԻՍ

8 յուլիսի

Ահա՛ մի ամիս է, որ Աղուիսը
կամ աւելի ուղիղը Ագուիսի տունը
շարաւ կը լինան, ջուրը, պարտեզնե-
րը ընծայւն են մեզ մի թանկագին
հիւր, մի գիտական հոգեւորական—
սրբազան Ագուիսի անցիկ:

Սրբազանը առեմանակ քաշու-
լով լծմանին խղիւղ, ձնշող միջ-
նորդից, կուրծքի տկարութեան
պատճառով ընտրելով Ագուիսը՝ բնու-
թեան գեղեցիկ ըմբռնութեամբ— օգուտ
չը տեսնելով արուեստական դարմա-
նելից:

Տեսնելը արգիւր Ագուիսը կ'ար-
գարացնէ սրբազանի անկախութիւն-
նը, կը թուի: պարծանաց անուն
հայ գիւղորդից մէջ իւր դիրքով և
բնութեան զարգացում: Սրբազանի
հիւանդութեան մի տուտայ մէջ ու-
նեցած փոփոխութիւնը յոյս է տա-
լիս մեզ:

Ժողովուրդը մեծ համակրութիւն
և յարգանք զգալով այցելութիւն

ստիկնի էին գողցական ժողովրդի հա-
մար, բոտորում միւրի շարքները ար-
գեն յայտնի էին նորանց, իսկ միւսի
ոչ չարքը գիտէին և ոչ բարքը: Դո-
րա համար ժողովուրդը թէն մեծ յո-
սով և հաւատով գողցական էր գէպի
Ռուսաց սահմանները, բայց դեռ և՛ չը
ճանաչելով ռուսաց՝ ան ու գողը սը-
տից չէր հեռացնում: Առում են պատ-
ճառը այդ էր, որ գողցականները մի-
նաւանից անդիմաւ չը կամեցան հե-
ռանալ միւս սահմանից, որպէս զի և
թէ նոր հայրենիք աւելի վատ լինէր
քան վատ հինը՝ նա երկու շարքից
փախապաշտ ընտրելով կարողանալ կը-
կին փախչել իւր հին հայրենիք:

Ահա այս էր ատում են այն շարժու-
թիւնը որ կաշկանդիկ այժմեան Ալեք-
սանդրոպօլից Արիստակի ճանաչում ա-
վերում և որոնքից այժմ միջոցներով
չի կարող հեռացնել:

Ղարաքիլիսայից յետոյ դարձաւ Եւ-
մօտակայ տաճարանակ զարգացում
Գիւղը, Այս գիւղից խնդրելով արդէն
ատու զանազան բարձրանում է անտու-
նի միջով գէպի Համալիս, որի
բարձրութեան վերայ կան երկու գիւղ
ուսու տղանցաւոր գողցականներն Ա-
ռաջին գիւղն է Վոլկրեմնիկայ, երկ-
րորդը Նիկիդիկայ միմյանցից հե-
ռու են 5—6 վերստաշարի, Նոյն մօտ
է և հայտնակ Բազի գիւղը:

և:

Ռուս աղանդաւորների գիւղեր. —
Համալիս. — Համալիս. —
Բազի. — Բազի. — Բազի. — Բազի. —
Բազի. — Բազի. — Բազի. — Բազի. —

Անձանթ ճանապարհորդը իսկոյն կը
տեսնի որ թէ վոլկրեմնիկան և թէ
Նիկիդիկան ոչ հայի, ոչ թուրքի, ոչ
յոյնի և ոչ մի անիական աղբի
գիւղ է: Տեսնել իւրեանց օժանդակ չինու-
թիւններով գոտաւորուած միաշար ձե-
ւով խնդրու երկու կողմէն էլ և զէմ
առ գէմ նայում են նորա վերայ, Հա-
մարեա իւրաքանչիւր տան առաջ կանդ.
նաւ է մի ծառ հացիքի, բարդի կամ
լորի և այլն: Սրանց թուում կայ և
մի տեսակ ծառ, որի հայրենիքը Ռու-
սաստանն է և ուրեմն նոյն իսկ գող-
թական աղանդաւորների հետ գողթած
է և ինքը: Նորա անունն է Վալկրեմնի,
և աւելի է նշանաւ գոտաւորուած
կարմիր ստուղ, որից օտմաներ թթու
են դնում և կլան չինում, կամ արաղ
ներկում և այլն: Լայ նորանցում և մի
գողցական բոյս, որը շատ մեծ գոր-
ծածութիւն ունի ռուսաց մէջ և
այնքան տարի ոչ մի գործածու-
թիւն տեղական ժողովրդի մէջ: Դա
է զգլիկիսա (гвоздика) հատաբոյսը:
Գլիկիսայից պատկաստում են ևս կա-
շա (каша) կերակուրը:

ժառիթը պիւ չի Արասխանեանցի հակառակ կուսակցութիւնն էր:

Մի քանի պարոններ ասում էին, որ դա ուսումնարանի շահերը ուսումնարանի անունով, որպէս իրենց անունով, որպէս պարոններից խօսք, զէպը չէր գտնուում պատասխանելու պիւ Արասխանեանի իրեն հոգաբարձու յարգը աւելի ևս բարձրացաւ, շատերը զգուշութիւնը դուրս եկան ժողովից: Այս ժողովը ոչ մի եզրակացութեան չէր հասնում և կուսակցական, անձնական ոգով կազմուած ժողովը ի հարկէ չէր հասնի այդ ժողովում միայն ծնծն էր պահատ:

Մենք տեսնեցք և կրկին ասում ենք մեր բոլոր անկեղծութեամբ, այլ Հայրապետ Արասխանեանը միակն է մեր գիւղում իւր սրտացաւութեամբ դէպի ուսումնարանը, իւր համարեա հայրական գործունեութեամբ, ոչ ոք այնքան չարչարանք չէր կրկ իւր սեպհական տան շինութեան վերայ, որքան որ յարգելի պարոնը կրեց ուսումնարանապատկան նոր շինութեան վերայ արեւի առաջ, անձրիի տակ հսկելով մշակներին: Համարեա որ չէ անցել, որ ուսումնարան չը յաճախէր և պակասը չը լրացնէր:

Պարոն ընդհիմնախօսներ, զիցուք թէ դուք մի անձնական գործի համար հակառակ էք նրան, ինչու երբ պարզ տեսնում էք, որ պարոնը իրեն հոգաբարձու իրեն հասարակական գործիչ օրինակելի է չէք յարգում և փոխանակ բարոյապէս վարձատրելով խրախուսելով պատրաստ էք նրան մօր քանելու իսկ ճշմարտախօսին վնասելու:

Թող թախիլը պարտաւոր է ճշմարտաւոր անաչառը միշտ գրել և ջննթարկուել և ոչ մի կուսակցութեան:

Ամենայն կանոնաւոր դպրոցներում արդէն վարձուած են ուսուցիչներ:

զալ ուսումնական տարուայ համար կարգադրութիւն է արուած, բայց մեզ մօտ և ոչ մէկը արած չէ և դեռ երբ հոգաբարձուք կ'ընտրին կրկին յայտնի չէ:

Այս բոլոր սովորական կառնախօսութեանց պատճառը այն է, որ մեր ուսումնարանները կախուած են ամեն մէկ նուիրատու ազուլիցու քմբից, նա իւր դեռ չը տուած նուիրատուութեամբ ինչպէս ուզում է շարժում է դպրոցների անկիւր: այս բոլոր խրախուսութիւնը կը վերջանային եթէ բոլոր նուիրեալը ժողոված բանկում գրուած լինէր, այն ժամանակ խաղաղութիւն կը տիրէր և ուսումնարանը միշտ կը յառաջադիմէր: Եւ բարեբանները ինչ տօնու են տալիս— 60%, այն ինչ իրանք 10—15% փող են վերցնում և տալիս իսկ բանկը 70% էլ կը տար:

Մի հզօր ձեռք, մի զինանշան յարգելի անձի ձայն է հարկաւոր անհետացնելու այս խորտակիչ ոգին, ժողովելու բոլոր նուիրեալները, կանգնեցնելու մշտապէս ուսումնարանը— այս հզօր ձեռքը, այս ազդու ձայնը ներկայումս սրբազան Աղափրկանցիներն է— Թիւղ գործէ՛ն:

Հօրացիօ.

ԼԵՆԻՆՔՈՐԱՆ

26 յունիսի.

Մօտ տասը տարի է տյտեղ կայս. Վայիանեան անունով մի ծխական օրիորդական ուսումնարան: Այս ուսումնարանը այնքան տարուայ գոյութեան ընթացքում մի նշանաւոր յառաջադիմութիւն չէ ցոյց տուել. ըստ որում նրա ծխական միջոցների պակասութեան պատճառով ուսումնարանը չէ ունեցել մի կանոնաւոր կրթութիւն ստացած ուսուցիչ: Տեղական ծխատէր Ս. ք. Տեր-Ստեփաննոսեանը ուսումնարանի հիմնադրութեան օրից մինչև անցելու 1881/82 ուսումնարանը:

Երկու հակառակ ջրաբաշխութեան սահմանն է: Այստեղից սկսում են երկու գիւղերի ակունքը, միշտ Աղստեղ, որ հոսում է դէպի արևելք, միւսը փամբակու գետի օժանդակ ձեւով, որ հոսում է դէպի արևմուտք, դէպի Ղաւրքիւսայ: Այս իսկ հիման վերայ Համ. դաշխանը բնական սահման է նաեւ երկու գետաւանների՝ Ալեքսանդրօպօլու և Ղաղախի:

Համալսարանի բարձրագոյն տարածութեան վերայ՝ երկու յիշեալ ուսուցիչների տահմաններում վարելահողերը ծածկուած են ըստ մեծի մասին գետնախնայով (կարտոֆիլ) և կաղամբով: Հասկանալի է որ առանց այդ երկու բոյսերի ուսուցիչը չի կարող քայլ անել: Հասկանալի է նոյնպէս, որ նորանց զրացի բնիկները թէն նոյնպէս ցանում են այդ բոյսերը, բայց ոչ այնքան մեծ քանակութեամբ որքան աղաղակաւորները: Վերջիններս ինձ պատմում էին Նիկիտինկայում, որ նոյնը եթէ առաւելապէս պարագիծնում են իւրեանց հողաբաժնիները այդ երկու տեսակ բոյսերով՝ զորա բուն պատճառը՝ կրկին և կրկին հողի սակաւութիւնն է: Այդ բոյսերը նոյնը փոխում են ցորենի հետ, որը չունին հարկաւոր քանակութեամբ:

Անցայ Նիկիտինկայ գիւղը երկու

նական տարուայ վերջը անընդհատ վարել է ուսուցչական պաշտօն:

Ներկայ ուսումնական տարուայ սկզբներում հոգաբարձութիւնը, ի նկատի ունենալով ուսումնարանի անհասանձելի վիճակը, մանաւանդ տեսնելով որ հայր Ս. ի քահանայագործական պաշտօնակատարութիւնները արդեւ են լինում նրան կանոնաւոր կերպով յաճախելով դպրոցը, հրաւիրում է մի ուսուցիչ, որի անխնայ աշխատութեան շնորհիւ ուսումնարանը այժմ փոքր ի շատէ բարեկարգ գոյութեան մէջ է գտնվում և նրա մէջ երևում են յառաջդիմութեան նշաններ: Ուսումնարանում այժմ ուսանում են մօտ 30 աշակերտուհիք: (Անբոքանը ունի 30—35 տուն հայ ժողովուրդ): Պէտք է խոստովանել, որ Անբոքանի ժողովուրդը կատարեալ սկիւղ է համակրութեամբ և փրարկութեամբ դէպի կանանց սեռի կրթութեան գործը:

Այստեղ աւելորդ չենք համարում մանաւանդ անել մի ամենախիստ հանգամանքի վերայ, որի վերայ հրաւիրում ենք մեծ. հոգ. խորին ուշադրութիւնը: Ար և է ուսումնարանի զոյութեան յարատեւութիւնը կատարելապէս ապահոված կարելի է համարել այն ժամանակ միայն, երբ նրան յատկացրած են նիւթական եկամտից հաստատուն ազդիւրներ կամ թէ նա ունի մի նշանաւոր դրամագրութիւն, որի տոկոսով, եթէ ոչ անելի, դէթ կարելի է ծածկել նրան տարեկան անհրաժեշտ ծախքերը:

Այն ուսումնարանը, որ զուրկ է վերջինից յաջող պայմաններից, ներքին զոյութեան տեսակետով թիւնը աներեւակցելի է միանգամայն Անբոքանի օրիորդական ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը, ճշմարտորդ խոստովանած, հեռուելով իւր կոյման, ոչ մի ջանք ու աշխատութիւն չէ խնայել ուսումնարանի նիւթական զոյութեանը բարեկարգութեւ և չը նայե-

լով քաղաքի հայ հասարակութեան սակաւամասնութեան և ըստ մեծի մասին աղքատութեան, հոգաբարձութիւնը պատահական եկամուտներով ու մասնաւոր անձանց նուէրքներով ոչ միայն կարողացել է ուսումնարանի զոյութեանը անխափան շարունակել մինչև ցայսօր, այլ և կարողացել է կազմել 2—3 հազար ռ. քանակութեամբ դրամագրութիւն, որը տուած է գանազան անձանց շահեցողութեան: Սակայն ցաւ է մեզ խոստովանել, որ հոգաբարձութիւնը վերջին ժամանակներում մի առանձին անտարբերութեան մէջ է գտնվում վերջինից դրամագրութիւն պահպանութեան վերաբերութեամբ: Չը նայած, որ հարհանքի մեծ մասի ժամանակամիջոցը վաղուց է լրացել, այնուամենայնիւ յարգելի հոգաբարձութիւնը չէ հոգում այդ գումարները ստանալ կամ գոնեա մօրհանները փոխել, մանաւանդ, որ յիշեալ փողերը գտնվում են ըստ մեծի մասին ոչ այնքան վստահելի անձանց մօտ: Այստի թող ներուի մեզ առաջարկել հոգաբարձութեան հեռուել համեստ և բարեկամական խորհուրդը: ի նկատի ունենալով, որ նրա այսպիսի անտեղի անհոգութեան պատճառաւ վերջինից ուսումնարանապատկան գումարները կարող են մի օրվա անտեղի լուստի պէտք է նրանց փողվել և տալ ապահով մարդկանց շահեցողութիւն, ապա թէ ոչ ուսումնարանի մօտաւոր անկումը անխուսափելի է:

Սարգիս Լաւաբէկեանց.

ԱՐՄԱՒԻՐ

10 յուլիսի.

Պ. խմբագիր: Ի հերթում Արմաւրից հաղորդած տեղեկութեանց, ի մասին հայր խորենի, հոգաբարձու Ալեքսանդր և Վաթիկանը ըստ խնդ-

րանայ սրբազան հօր, նամակաւ յայտնելն խմբագրութեանը, որ ոչ մի անբաւականութիւն չէ պատահել Արմաւիրում ի ներկայութեան հօր, այլ ընդհակառակն հասարակութիւնը շատ սէր է ցոյց տուել մինչ գիւ, և պատարագել է Արմաւիրից Եր. հասարակութեան մի լուս սովորութիւն, որ ամեն մի նորեկ եկեղեցականի կառաջարկին պատարագել և առատ ժամոցներ ևս կը տան: Այդ տեսակ պատիւ վայելող միայն խորենը չէ, այլ ամենայն նորեկ եկեղեցական, զրանով չի հերքել զուտ ճշմարտութիւնը:

Պարոնայց հետ ևս ևս կը վկայէ, որ լաւ քարոզիչ, բայց պարոններ, խնդրեմ հերքէք և սոցա, որոց երկուսը ևս ակնառն էք, արդեօք ներկայ չէ՞ք դուք, երբ ուրբաթ առաւօտեան ժամը ութի ուսուցչու հօր վրայ վաղեց ծնծելու, այնտեղ է՞ք, երբ ուսուցչու Ե. հօր կայքը թափում էր դուրս, միմեանց բարձրաձայն հայհոյում էին:

Դուք չէ՞ք հաշտեցնող կամ ձեր առջը չէ՞ք, որ երբեք մեզ չէք դալիս և կրկին բարկանում: Հայր սուրբը, ուսուցչի հաշտարար դատարարին տուած խնդրիքի մէջ, ո՞վ է վկայ բերած ձեզանից, չը տեսաք ծառայի կոտրած գլուխը, ախր պիւ Վաթիկանց, նա ձեզ մօտ եկաւ գանգատեցաւ ամբողջ օրը ներկայ էիք կարծեմ, որ ժամակուց, տիրացու չը թողեց վրէն ափից ցփել խօսքեր չը թափեմ: Պ. Վաթիկանց չիս յիշում, որ մի առաւօտ կանչելով ձեզ իւր սենեակը ինչպէս էր վարուել ձեզ հետ, որտեղից էլ ինչով մի քանի անձանց մօտ, ասացիք թէ այդ մարդը զիծ է: Եթէ այսքանը քիչ է ևս մանրաստնաւոր կը պատմեմ ընթերցողաց:

Հայր խորենը ունի ծարպիկութիւն, ահա մի ապացոյց: Եւ այստեղ ստանում է Վերջուիս մի համարը, ուր կար իւր վերայ մի յօդուած, Աստ-

մանաւոր մարդկանց ձեռքը: Եւ հաստատ գիտեմ, որ երկու տարի առաջ Ալեքսանդրօպօլու բնակիչ Պետրոս Ջիթողեանցը և Աղաբէկ Յովհաննէանը, ընկերութեամբ այս հանքային ջրերը շինելու, աւազաններ և բնակարաններ կառուցեցին, ձեռնարկներ հարկելու կապաւակով պայմաններ առաջարկեցին: Կովկասի բարձրագոյն վարչութեան Նրեանի նախագահութիւնը միջնորդութեամբ Պայմանների մէջ յիշած էր, որ յիշեալ շինութիւնները կանգնեցնելու համար նոցա տրուին մի քանի գնեականի հող և անտառ, պետական գանձարանից իւրաքանչիւր տարի 5000 ռուբլի նպաստ և սորա փոխարէն պարոնները առաջարկում էին բոլոր զինուորայիններին ձրի բժշկութիւն, կապաւառութեան ժամանակամիջոցը 96 տարի է:

Երևանի նախագահութեան ընդունելով պայմանի բոլոր կէտերը համաձայնել էր միջնորդի, եթէ միայն կապաւառութեան հրաժարութիւն 5000-կան ռուբլու նպաստից, վերջինները չը համաձայնեցան և գործը հանգիստ դուռ մը տաւ:

Նկատի առնելով, որ հանքային ջրերը երկու տեսակ են, բոլորում են շամպայիմանի պէս կաթնալի մէջ, ուր չը մաքուր, զիւրք գեղեցիկ, գետակ-

կարծաչ նահանգի ընդարձակ հողերը երբ առաջարկեցին ուսուցարարին՝ ցանկացող գաղթականները ըստ մեծի մասին էին ոչ թէ բուն Ռուսաստանից, այլ Անդրկովկասի դաղթական ազանդաւորներից, որոնց թուում և յիշեալ երկու գիւղից, այն է՝ Վասկրեսնիկայի և Նիկիտինկայից, շինց միայն այդ երկու գիւղերից դաղթել են մօտ 100 տուն և այժմ կազմում են Կարս քաղաքի մօտ խճուղու վերայ զալմաճիկաղը:

Բայց ուսուցչականութիւնը ըստ մեծի մասին եղել է այնպէս, որ մի գերդաստանի կէտը մնացել է իւր հին օջախում, իսկ կէտը գնացել է նոր բնակատեղիին: Այս ձև տնտեսադիտութիւնը, երկի նորա համար է՝ որ մի կիսի պատահական անյաւորութիւնը վարձատրուի միւս կիսի յաջողութեամբ:

Համալսարանի կայարանը գրուած է բարձր շէնքի հարաւային ստորատուն, ունենալով իւր առաջ ընդի գիւղը, իսկ իւրաքանչիւր կողքից Վասկրեսնիկայ և Նիկիտինկայ, նա յարմար, մաքուր և գեղեցիկ կայարաններից միմէն է: Եթէ այս կողմի ճանապարհորդներից ոք պէտք ունենայ գիւղերի կայարանում լաւ է եթէ ընտրի Համալսարանը:

Համալսարանը փամբակու և Աղստեղի ձորերի միջի ամենաբարձր տեղին է: Նա

զալմանի հանքային ջրերը՝ հարկադրութեամբ էր բնակուել ճանապարհապահ ձիաւորների հասարակ խմբի թիւերում, որոնց հետքը անգամ այժմ չէ երևում: Կովկասեան կառավարութիւնը ջրերի վերայ ուշադրութիւն դարձրեց միայն պատերազմից անմիջապէս յետոյ: Կառավարութեան ուշադրութիւնը կայանում է նորանում, որ նա ուղարկում էր և այժմ էլ ուղարկում է այստեղ հիւանդանոցներից դուրս եկած ևս թող զինուորային լուկ կազմուեցնելու համար:

Այժմ այնչեղ զինուորների թիւը հաւանում է մօտաւորապէս 60 հոգու: Արքա բնակվում են վրաններ մէջ ջրերից դէպի հարաւ սարահարթի լանջում՝ չը մաքաւտուած փոքր անտառով և երկու լճանային փակով: Զինուորները զալիս են այստեղ կազմուեցնելու միայն ամառային ժամանակ: Նորան համար նշանակվում է մի բժիշկ՝ որի զեկավարութեամբ նոքա գործ են ածում հանքային ջուր և զբօսում են վայրերում:

Անշուշտ, այս ջրերը այսպէս չեն մնալ, նոքա կը բռնեն իւրեանց արժանաւոր տեղը ապագայում: Կառավարութիւնը գիւղ ևս նոր է սկսում մօտակալ նորանց: Գուցէ ժամանակով կամ ինքը սկսի կարգի դնել, կամ տայ

բախանից կարգադրով զայն բարկու-
թիւնից ցեղանի է խփում համարը,
բամբասում է ծերունի Սիմեոնեանին,
որ ընդունում է այդ տեսակ նամակ-
ներ ապելու և առհասարակ բոլոր
խմբագրութեան աշխատակիցներին,
գովում է Վշակը և քանի բոլորից
յիտոյ սկսում է գրել պատասխանը,
միայն ուրիշ անունով, ուր իրեն եր-
կինը է հասցնում, Արմաւիրից գրա-
ծը ևս այդպիսի մի խաղ է և հա-
ւաստի եմ, որ պատուելի հոգաբար-
ձուքը այդպիսի մի խաղի կ'անելին
ս. հօր, առանց տեղեկանալու բո-
վանդակութեան, ապա թէ ոչ,
կան այնպիսի բաներ, ուր եթէ ըս-
տարագրուէր Դաւթեանը, Ալիքիմեա-
նը կամ Գիւղապետը չէին համա-
ձայնուիլ ստորագրելու:

Ի վերջոյ կ'ասեմ, եթէ հոգաբար-
ձութիւնը կը հերքէ իմ երկրորդ գը-
րութիւնը, ես ստիպուած կը լինեմ
կրկին անգամ նկարագրել ս. հօր
քանի օրուայ կեանքը Արմաւիրում
և ո՛վ չը գիտէ հայր խորհիւն, նա
քարոզիչ է, նա գիտուն է, նա լե-
զուագէտ է, բայց աւա՛ղ, նա կո-
րած է:

ՄՕՁԻՕԿ

Թեմական վերատեսուչների անուն-
ներն ընդ և իրանց չը տեսնեն նո-
վորական երեւոյթ էր դարձել Աստ-
րախանի թեմի համար: Վերջինն զը-
րանցից արժ. հայր խորհն Ստեփա-
նէն, ամենիցն աւելի ճիշտ գտանվե-
ցաւ և իւր ժամանակին այցելեց մեր
դպրոցներին: Հայր Ստեփանէն իւր
արթնուն և բանիմաց գործունէու-
թեամբ մեր քաղաքումը հուսացրեց
մեզանից նրա վերայ, յաս-՜ շատ և
շատ զբաղարուծիւնների վատ տպա-
ւորութիւններն: Հայր-սուրբն իւր
մօտ երկու շարաթուայ Մօզրօկ ե-

ները, առուակները առատ, անտառը
մօտ, գիւղերը նոյնպէս բաւականին
մօտ, խճուղու վերայ և այլ շատ այս-
պիսի յարմարութիւններ, մարգարէ չը
լինելով կարելի է լաւ ապագայ գուշա-
կել նորանց: Յուսանք և սպասենք ու-
րեմն:

Հանքային ջրերին հասած, ես իմա-
ցայ՝ որ այստեղ հիւանդ զինուորների
վերայ կարգուած է իմ բարեկամ Վըդ-
լարեյի բժիշկ Գէորգ Կաճկաճեանը:
Փոխանակ Դելիջան Գեալու՛ ես լաւ
համարեցի գիշերը մնալ նորա մօտ
բացօղակ տեղում, վասնորոյ կառքու
քնել սուրի դէպի հարաւ, մի խումբ
վրանների մօտ:

Ձ.

Աւերակներ. — Արձանագրութիւն. —
Դելիջանի ձորը. — Դելիջանի գիւղը. —
կայարանը.

Արեգակը մայր մտնելուն մօտ էր,
երբ ես կառնով բարձրացայ դէպի
Կաճկաճեանի վրանը, Բարեկամս ամե-
նայն սիրով և ուրախութեամբ ընդու-
նելուց յետոյ պատուիրեց մի առան-
ձին վրան բռնալ ինձ համար: Ամբողջ
երկու մեք անցուցինք շատ հաճելի
կերպով և փոխադարձ բարեկամական
խօսակցութիւններ:

Որքան ցերեկը չոյ էր արեգակի ծա-
ւաղաթններից, սորա հակառակ՝ երե-

ղած միջոցին, ամենայն օր այցելու-
էր օրիորդաց և տղայոց դպրոցներն,
խօսում էր ուսուցիչների և հոգա-
բարձուների հետ ուսումնարանների
յառաջադիմութեան նպատակի մի-
ջոցների վերայ, ուսուցչական և հո-
գաբարձական նիւտեր էր կազմում և
նորանոր հրահանգներ տալիս. քա-
ջալիքում էր ժողովրդեան հաշտու-
թեամբ և միացած ուժով գործել
թէ՛ առանձին-առանձին փոխադարձ
այցելութիւնների ժամանակ և թէ՛ ե.
կեղեցու բնակից իւր սրտառուչ և բո-
վանդակիչ քարոզներով: Որքան կա-
րողացանք նկատել, նրա թէ՛ բնակից
հրապարակաւ խոստովանելով և
թէ՛ մասնաւոր շատ խօսակցութեանց
մէջ, նա շատ և շատ հաւանում էր
Մօզրօկի դպրոցներն և Աստրախանի
թեմի միւս դպրոցներին շատ վեր
դասում:

Մօզրօկի այժմեան հայերն երկ-
րագործութեամբ և անասնապահու-
թեամբ շատ սակաւ են պարապում
համեմատելով իւրեանց նախնիքի հետ,
այն ինչ շրջակայ ընդարձակ դաշտե-
րն առատ հունձ և կենդանիների
համար լաւ ճարակ են տալիս միշտ:
Մի այսպիսի քաղաքի համար, որ-
պիսի է Մօզրօկը, որը չ'ունի ոչինչ
արդիւնաբերող նիւթ, բացի հացը,
կանոնաւոր երկրագործութիւնը և
անասնապահութիւնը կարող են շատ
և շատ շահաւետ լինել: Առաջուան
տարիներն դժուար էր այնպիսի հայ
ընտանիք գտնել, որը դաշտում չ'ու-
նենար առնուազն մի քանի կոյի, եզ,
ոչխար և ձի. հարկաւորելով ունե-
ցողներն սովորական էին, իսկ այժմ
ունեցողներն են հագուապիւտ, դրանց
փոխարէն խաւովներում ապրանք-
ներ ունեցողներն են բազմաթիւ: Յա-
ւալի է, բայց և այնպէս հեշտ իրո-
ղութիւն է:

Մեր քաղաքային բանկը գեղեցիկ
բացառութիւն կազմելով շատ տեղե-

րի բանկերից, այսօր ապահով զը-
րութեան մէջն է:

Մեր կամուրջը, որը խախտու լի-
նելուն պատճառաւ ահա՛ քանի ա-
կա է նորոգում էին, արդէն պատ-
րաստ է երթեկութեան համար:
Ըստ օրինաց, իրեւ քաղաքային կա-
մուրջ (թէ և քաղաքից դուրսն է
գտնվում) չը պիտի անդադարձ ա-
նողիներից տուրք առնելի, բայց աչքի
առաջ ունենալով, թէ որքան մեծ
դժուարութեամբ և դրամական զո-
հարումներով և ջանքերով կ'աշխատե-
ին թեմական և քաղաքական զո-
հարումներով: Իրեւ քաղաքային կա-
մուրջը թեմական և քաղաքական զո-
հարումներով կ'աշխատեին թեմական
և քաղաքական զոհարումներով:

Հայոց դպրոցների քննութիւններն
յուսիս 7-ին սկսուեցաւ և 16-ին
վերջացաւ. հոգաբարձուներն կանո-
նաւորապէս այցելում էին քննութիւն
ներին, այցելողների թիւը ցանկացա-
ծին չափ չէր:

Յօշակն.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աղբամ. — (Աստրախանում Դաւթաթի-
այի մայրաքաղաքն է) Անկարգութիւն-
ներն կրկնուեցան, իսկ միւր հրապա-
րակի վերայ զօրքի հետ զիմադրութիւն
տեղի ունեցաւ:

— Կայրօ. — Վերջին օրերում մեծեւ
են խօլերայից միմիայն 5 մարդ, ի՜նչ
դիվը այցելեց խօլերային յատկացրաց
հիւանդանոցներն:

— Մադրիդ. — Օգոստոսի 3-ին տեղի
ունեցած զօրատեսին զորքերը ոգևորու-
թեամբ ընդունեցին թագաւորին, որը
չուտով կ'այցելէ նահանգներին և յե-
տոյ կը մեկնի արտասահման:

— Մադրիդ. — Սիպտեմբերին կը ժո-
ղովում Կօրտեսները (օրենսդրական և
պատգամաւորների ժողովներն), որոնց
կառավարութիւնը կը բացատրէ ժամա-
նակաւորապէս սահմանադրական երաշ-
խաւորութիւնների դադարեցնելու պատ-
ճառներն, Եւտով պաշտօնէութիւնը
կը վերակազմուի: Բարեկցումով, Սէ-
վիլում և ուրիշ զխաւոր քաղաքնե-
րում շարունակում են կալանաւորել:

— Բէլլին. — Եգիպտոսում խօլերայի
ժաղումը, բնաւորութիւնը և այլն ու-
սումնասիրելու համար գերմանական
կառավարութիւնից նշանակած արշա-
ւանքը օգոստոսի 4-ին կը մեկնի Եգիպ-
տոս:

— Բայօն. — Կատալոնիայում էլ ա-
պստամբներ չը կան, ընդհանրապէս
Սիպտեմբերին հանդարտութիւնը վերա-
կանգնած է:

— Բէլլերդ. — Թագաւորը մեկնեց
Վիլնէնա յանձնելով կառավարութիւնը
պաշտօնեաների խորհուրդին:

— Կայրօ. — Վերջումս խօլերայով
մեռել են Կայրօում 1 մարդ իսկ նա-
հանգներում 310 մարդ:

— Պօլիս. — Այստեղ հասաւ Մօնտէ-
նէրօյի իշխան Նիկոլայը, որը ուղղա-
կի շոգենաւից գնաց սուլթանի պալա-
տը և սուլթանից ընդունուելով վերա-
դարձաւ իւր բնակութեան համար նշա-
նակած տեղը և այնտեղ ընդունեց
սուլթանի փոխ այցելութիւնը:

— Բերլինում հրատարակվող «Pro-
vinzial Corresp.» թերթը գիւրմանական
և աւստրիական կայսերների տեսակ-
ցութեան առթիւ ասում է, որ իշխում
տեղի ունեցած տեսակցութիւնը նոր
դրամական է արգասաւոր յարաբերու-
թիւնների, որոնք այլքան տարի կա-
պում են երկու միջին եւրոպական
կայսերութիւններին միմեանց հետ:

— Բերլինում հրատարակվող «Pro-
vinzial Corresp.» թերթը գիւրմանական
և աւստրիական կայսերների տեսակ-
ցութեան առթիւ ասում է, որ իշխում
տեղի ունեցած տեսակցութիւնը նոր
դրամական է արգասաւոր յարաբերու-
թիւնների, որոնք այլքան տարի կա-
պում են երկու միջին եւրոպական
կայսերութիւններին միմեանց հետ:

— Բերլինում հրատարակվող «Pro-
vinzial Corresp.» թերթը գիւրմանական
և աւստրիական կայսերների տեսակ-
ցութեան առթիւ ասում է, որ իշխում
տեղի ունեցած տեսակցութիւնը նոր
դրամական է արգասաւոր յարաբերու-
թիւնների, որոնք այլքան տարի կա-
պում են երկու միջին եւրոպական
կայսերութիւններին միմեանց հետ:

Կուած, մատամբ բոլորովին կոտրած,
վերջուպէս կարելի եղաւ կարգաւ հե-
տեւելու, զկամաւն Աստուծոյ ևս Սա-
ստէս շինեցի զկամաւորս հոգոյ
(4) անկեցի զկամաւորս բարեխաւս Աս-
տուած ողորմի Աստիւն, Թուական
չը կայ:

Աքսոս որ արձանագրութիւնը տեղե-
կութիւն չը տուաւ՝ թէ արդեօք գիւղի
անունը ինչ է եղել, Ալթմեան այցելու-
ները անուանում են նորան սուրբ կի-
րակի, որ կը վերաբերի ուխտաւորուն
և կամաւոր կոչում է դա: Սասնի շի-
նած կամաւորը անպատճառ եղած պէտք
է լինի գիւղի տակ Աղտակի վերայ,
բայց այժմ հեղքի նշոյլ անցած չէ
երեւում:

Մի մատուռի մօտ ընկած է եկեղի-
ցու աւազանաքար:

Առաւօտեան ժամի տասն և մինն էր,
որ հրաժեշտ տուի բժիշկ Կաճկաճեա-
նին և մտայ Դելիջանի հրաշալի ձորը,
ի՜նչու ինչ անցում է անտառի ծառերի
միջով: Աղտակի ձախ ամիւր, Դաղիկնե-
րի բուրումը, անտառի թարմութիւնը,
ճիւղերի և տերեւների տատանումը, Ա-
ղտակի խորհրդի, զովարար զեփուր
մի առանձին իմե զուարճութիւն էին
պատճառում ինձ:

Դելիջանի սահմանում արդէն նշա-
րելի էր կլիմայի տարբերութիւնը: Այդ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գէնէրալ. աստուանդ գրաք՝ Մ. 8.
Լօրիս. Միկելը զօգոստոսի 7-ին մեկ-
նեց դէպի արտասահման:

Մեղ լանդրում են հրատարակել հե-
տեւելու. — Տպագրութեամ է պ. Աղէքս.
Արարատեանցի գրած «Գիւղական
խաւի ֆա յօ անունով վերջը և շու-
տով լոյս կը տեսնի:

Մեղ գրում են. — Վալիկազ. ի վեր-
ջին համարներից մէկում կարդում ենք
որ՝ վարակիչ հիւանդութեանց մեր քա-
ղաքում մուտք գործելը խախտելու
համար քաղաքային վարչութիւնը ա-
ռողջապահական յանձնախմբով է նշա-
նակում քաղաքիս իւրաքանչիւր թաղի
մաքրութեան վերայ հսկելու նպատա-
կով: Այստեղ էլ չը խօսելով Հաւա-
րարի այլ և այլ անմաքրութեանց մա-
սին, խնդրում ենք նորա վերայ հսկող
յանձնախմբին որ անմիջապէս արդելի
տայ այն սայլերի երթեկութիւնը, ո-
րոնք ամեն օր և օրուայ ամեն ժամին
արձակ համարձակ անց ու գարձ են ա-
նում Հաւաքարի հրապարակի միջովը
և նորա բանուլ փողոցներովը՝ տարա-
ծելով ամեն կողմ իրանց շնորհելոյ
գարշաճութիւնը: Այդ աղբը որ ճանապարհ
է ընկնում Պօլիսից մինչեւ Կաղարմից,
ոչ միայն իրան հանդիպող մարդկանց
է իրարից հեռացնում փախցնում, այլ
և նոցա բնակարաններն է սպաւանում:
Միթէ չէ կարելի պատուիրել որ խոր-
դիւնը սկսեն կրել, և այն՝ ընդարձակ
դաշտերի կողմը:

ՄԵՍՊՈՒՐԱՔԻԼԻՍԻՑ գրում են.

Փողովորդի մէջ խաղաղութիւն և հան-
գատութիւն պահպանող մի անձն կայ
այստեղ որն է տեղիս Հաւաքարը դա-
տաւորը, որի և բարեսրտութեան հա-
մար ամեն մի փամբակեցի կը վկայէ:

Մօզրօկից գրում են, որ յունիսի

տեղ. առաջին անգամ տեսայ, որ ցորե-
նի արտերը հնձվում են, այն ինչ Եի-
րակում և Գամբալում հնձվում էր
միայն գարին, իսկ ցորենը դեռ չէր
հասել: Այնուամենայնիւ Դելիջանը հա-
մաժառարար տաք չէ, ըստորում նորա
մէջ և շրջակայքում պտղատու ծառե-
րը զուրկ են մնում անտուղից:

Մտայ Դելիջան: Դելիջանը երկու է
ուսու Դելիջան և հայ Դելիջան: Սննդ
բնակվում են ջուկ, Աղտակի ձախ և աջ
ափերում: Բուսները գաղթական աղան-
դաւորներ են: Նորանց տները էլի կա-
նոնաւոր, շարիշար խճուղու երկու եզ-
րումն են, իսկ հայերի տները անկա-
նոն, ցանդեղիւր և այլն: Դելիջանում
կան և վաճառականների և աստիճանա-
ւորների և վերջապէս թագաւորական
տներ և շինութիւններ: Երեւում են բա-
ւականաչափ խաւովներ, զօրանոց,
հիւանդանոց, ջրաղացներ և այլն:

Եթէ Մեծ Ղարաբաղիստ չէ նմանում
հատարակ գիւղի, Դելիջանն էլ չէ նմա-
նում Ղարաբաղիստ: Դելիջանի մէջ ես
առաւել մեծ շարժում կայ, կեանք
կայ, նորա արտաքին տեսքը աւելի նը-
ման է քաղաքի քան որեւէ Ղարաբաղի-
ստ:

(Կը շարունակվի):

